

Adem / Adam

Erdal Gezik

e.gezik@gmail.com

Yayınlanma Tarihi:

15 Temmuz 2026

İndirilme Tarihi:

29.08.2026

Önerilen Atıf:

Gezik, Erdal (2026).
Adem / Adam. Alevi Ansiklopedisi —
ISIL: DE-4607.

[https://www.aleviansiklopedisi.com/
madde-x/adem-adam-9616/](https://www.aleviansiklopedisi.com/madde-x/adem-adam-9616/) (Erişim
Tarihi: 29.08.2026)

Alevi Ansiklopedisi, **Kütüphaneler
ve İlgili Kuruluşlar için
Uluslararası Standart Tanımlayıcı**
kapsamında **ISIL: DE-4607** koduyla
kayıtlıdır.

ISSN 3055-9928

ISIL URI /isil/DE-4607

LOBID

lobid.org/organisations/DE-4607

Permalink

[id.zdb-
services.de/resource/organisations/D
E-4607](http://id.zdb-services.de/resource/organisations/D
E-4607)

Adres: Alevi Ansiklopedisi
Körnebachstr. 49-51, 44143
Dortmund

info@aleviansiklopedisi.com

Özet

Adem ya da Adam, Raa Haqi yaratılış anlatılarında ilk insan, insanlığın atası ve Cebrail'in musahibi olarak konumlandırılan figürdür. Bu anlatıya göre Adem'in yaratılışı yalnızca insanın başlangıcını değil, aynı zamanda evrendeki ikilik, denge, musahiblik, beden, can, toprak ve ölüm arasındaki kozmolojik ilişkiyi de açıklamaktadır. Adem'in bedeni topraktan alınan bir parçayla yaratılmıştır; ölüm ise bu toprağın yeniden yerine iade edilmesi, yani insanın varlık borcunu geri vermesi olarak yorumlanmaktadır. Raa Haqi sözlü geleneğinde Adem, Hava, Naciye, Şit/Naci ve Melekî Tawûs etrafında gelişen yaratılış anlatısı, Alevi-Bektaşî yazılı geleneğindeki bazı yaratılış anlatılarıyla temas etmekle birlikte, özellikle Cebrail'in merkezi rolü, Melekî Tawûs figürü ve "yetmiş üçüncü millet" fikri bakımından özgün bir kozmolojik çerçeve sunmaktadır. Bu anlatıda Raa Haq topluluğu, Adem ile Hava'dan türeyen yetmiş iki millettten ayrı olarak, Adem ile Naciye'den doğan Şit/Naci hattı üzerinden "Güruhu Naci" ya da "yetmiş üçüncü fırka/millet" olarak tanımlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Adem, Raa Haqi, Yaratılış

Raa Haqi Yaratılış Anlatısında Adem [1]

Raa Haqi sözlü geleneğinde Adem'in yaratılışı, evrenin, meleklerin, kutsal varlıkların ve insanlığın kökenini açıklayan geniş bir kozmogonik anlatının parçasıdır. Derviş Gewr Ocağı'ndan Nesimi Kılagoz'den derlenen yaratılış anlatısı, bu geleneğin en ayrıntılı kayıtlarından biridir (Gezik 2022, 363-88). Kılagoz'ün anlattığı yaratılış hikâyesi özellikle Cebrail ve Melekî Tawûs figürlerine verdiği merkezi yer bakımından Anadolu'daki diğer Alevi topluluklarının yaygın yaratılış anlatılarından ayrılmaktadır. Bu anlatıda Cebrail, yalnızca vahiy meleği ya da Tanrı ile insanlar arasında aracılık eden bir figür değildir; aynı zamanda akıl, rehberlik, ikrar, musahiblik ve insanın yaratılışıyla doğrudan bağlantılı bir kozmolojik aktördür.

Anlatıya göre varoluşun başlangıcında Haq, Cebrail'e kusursuz bir bina yapma görevi vermektedir. Cebrail, Mikail, İsrail ve Azrail'i çağırarak bu yapının inşasını gerçekleştirmektedir. Ancak bina tamamlandıktan sonra Cebrail'in içinde bir şüphe doğmaktadır. Bu şüphe, anlatının ilerleyen bölümlerinde hem Cebrail'in kendi eksikliğini fark etmesine hem de kendi "ikincisini" aramaya başlamasına yol açmaktadır. Kılâgöz'ün anlatısında bu "ikincisini arama" fikri, bütün yaratılışın temel ilkelerinden biri olarak sunulmaktadır. Varlıklar ancak kendi karşılıkları, eşleri ya da musahibleri ile birlikte tamamlanmaktadır.

Bu bağlamda Adem'in yaratılışı, Cebrail'in yalnız kalmaması ve kendi musahibini bulmasıyla ilişkilendirilmektedir. Muhammed ile Ali birbirlerinin kardeşi/musahibi olurken, Cebrail yalnız kalmakta; bunun üzerine ona kardeş olarak "Şah", yani Adem verilmektedir. Böylece Adem, yalnızca ilk insan değil, aynı zamanda Cebrail'in musahibi ve insanlık düzeyinde musahiblik ilkesinin başlangıç figürü hâline gelmektedir. Kılâgöz'ün anlatısında "gök ile yer", "güneş ile ay", "gündüz ile gece", "bulut ile gök gürültüsü" gibi ikilikler de aynı kozmolojik düzenin parçaları olarak sıralanmaktadır. Adem'in yaratılışı, bu ikili varoluş düzeninin yeryüzündeki insani karşılığıdır (Gezik 2022, 363-88; Gezik ve Çakmak 2010).

Toprak, Beden ve Ölüm Borcu

Raa Haqi yaratılış anlatısında Adem'in bedeni topraktan yaratılmaktadır. Ancak burada toprak yalnızca insan bedeninin maddi kaynağı değildir; aynı zamanda insanın varlık borcunun da temelidir. Anlatıya göre Adem'in yaratılması için önce topraktan bir parça alınması gerekmektedir. Cebrail, Mikail ve İsrail toprağa gittiklerinde toprak ağlamakta ve kendisinden parça verilmesine razı olmamaktadır. Sonunda Azrail toprağa giderek ondan alınan bir gün yeniden kendisine döneceğini söylemektedir. Böylece toprak, geçici olarak verdiği parçayı sonunda geri alacağı bilgisiyle razı olmaktadır. Bu nedenle ölüm, Raa Haqi yaratılış anlatısında yalnızca biyolojik

hayatın sona ermesi değil, insan bedeninin alındığı yere, yani toprağa geri dönmesi anlamına gelmektedir (Gezik 2022, 363-88; Gezik ve Çakmak 2010).

Bu motif, insan ile toprak arasındaki ilişkiyi karşılıklı bir bağ, borç ve dönüş ilkesi üzerinden kurmaktadır. İnsan bedeni toprağın geçici olarak verdiği emanettir. Yaşam, bu emanetin beden ve can hâlinde görünür olmasıdır. Ölüm ise toprağın verdiğini geri almasıdır. Bu nedenle Adem'in yaratılışı, Raa Haqi kozmolojisinde insanın yeryüzündeki varoluşunun sınırlarını da belirlemektedir: insan topraktan gelmekte, toprakla yaşamaktadır ve sonunda yeniden toprağa dönmektedir.

Adem'in yaratılışında yalnızca toprak değil, dört temel unsur da yer almaktadır. Anlatıda toprak, su, ateş ve rüzgârın bir araya gelmesiyle çamur meydana gelmektedir. Bu çamur otuz dokuz gün çamur olarak kalmakta, kırkıncı günde ise beden, şekil ve ceset oluşmaktadır. Fakat bu beden ilk aşamada ayakta duramamakta ve yeniden çamura dönüşmektedir. Bunun üzerine Muhammed ve Ali'nin yanı sıra Cebrail'in kanından da bedene verilmekte, böylece Adem canlanmaktadır. Bu anlatı, Adem'in yalnızca maddi unsurlardan değil, aynı zamanda kutsal varlıkların nurundan, kanından ve kozmolojik bağından oluştuğunu göstermektedir (Gezik 2022, 363-88; Gezik ve Çakmak 2010).

Burada beden, can ve kutsallık birbirinden ayrı alanlar olarak düşünülmemektedir. Adem'in bedeni topraktan yaratılmakta; fakat onun insan olarak ayağa kalkması, kutsal kan ve canla (ruh) mümkün olmaktadır. Bu nedenle Adem, hem yeryüzüne ait hem de kutsal düzene bağlı bir varlıktır. Onun şahsında insan, toprak ile nur, beden ile can, zahir ile batın arasında kurulan bir varoluş biçimi olarak anlaşılmaktadır.

Cebrail, Musahiblik ve İkilik İlkesi

Nesimi Kılâgöz'ün aktardığı yaratılış anlatısında Adem'in en ayırt edici yönlerinden biri, Cebrail'in *musahibi* olarak

yaratılmasıdır (Gezik 2022, 363-88). Bu durum, Adem'i yalnızca "ilk insan" olarak değil, Raa Haqi inancındaki *musahiblik* kurumunun kozmolojik başlangıç noktası olarak da önemli kılmaktadır. Kılagoz'e göre bütün varlıklar kendi "ikincisini" aramakta ve ancak bu ikilik içinde tamamlanmaktadır. Bu nedenle yaratılış, tekil varlıkların birbirinden bağımsız biçimde ortaya çıkması değil; karşılıklı bağlar, eşleşmeler ve tanıklıklar üzerinden kurulan bir düzen olarak anlatılmaktadır.

Bu ikilik düzeninde Muhammed ile Ali, gök ile yer, güneş ile ay, gündüz ile gece, bulut ile gök gürültüsü birbirini tamamlayan varlık çiftleri olarak sıralanmaktadır. Cebrail ise başlangıçta yalnız kalmaktadır. Ona kardeş, yoldaş ve *musahib* olarak Adem verilmektedir. Böylece Adem'in yaratılışı, Cebrail'in eksik kalan ikiliğini tamamlamakta ve insanlık düzeyinde *musahiblik* ilkesini başlatmaktadır (Gezik 2022, 363-88; Gezik ve Çakmak 2010).

Raa Haqi geleneğinde *musahiblik*, yalnızca iki kişi arasında kurulan toplumsal bir kardeşlik bağı değildir. Aynı zamanda ahiret, yol, ikrar, tanıklık ve sorumluluk düzenidir. *Musahib* olan kişiler birbirlerinin yaşamına, ahlaki tutumuna ve yoldaki bağlılığına tanıklık etmektedir. Bu nedenle Adem ile Cebrail arasındaki ilişki, insanın yalnızca yaratılmış bir varlık olmadığını, aynı zamanda yola, ikrara ve sorumluluğa çağrılan bir varlık olduğunu göstermektedir (Gezik ve Çakmak 2010).

Bu anlatıda Cebrail'in rolü de çok katmanlıdır. Cebrail, bir yandan Adem'in yaratılışına tanıklık eden ve ona *musahib* olan melektir; diğer yandan insanın kendini bilmesi, yolunu tanıması ve hakikate yönelmesi için rehberlik eden kozmolojik figürdür. Kılagoz anlatısında Cebrail'in "akıl" ve rehberlikle ilişkilendirilmesi bu bakımdan önemlidir. Adem'in yaratılışı, bu nedenle insanın yalnızca bedenlen varlık kazanması değil, aynı zamanda akıl, yol, tanıklık ve *musahiblik* düzenine dahil olmasıdır.

Bu çerçevede Adem, Raa Haqi kozmolojisinde insanlığın

atası olmanın ötesinde, insanın yoldaki konumunu açıklayan bir figürdür. İnsan, Adem üzerinden hem toprağa bağlıdır hem kutsal düzene açılmaktadır; hem ölümlüdür hem de can (ruh) taşıyıcısıdır; hem bireydir hem de *musahiblik* bağıyla tamamlanması gereken bir varlıktır.

Melekî Tawûs ve Secde Anlatısı

Adem anlatısının önemli unsurlarından biri de Melekî Tawûs figürüdür. Kılâgöz anlatısında Melekî Tawûs başlangıçta meleklerin başı olarak görünmektedir (Gezik 2022, 363-88). Ancak önce göksel düzende yaptığı hata nedeniyle konumunu kaybetmekte, daha sonra Adem'in yaratılışından sonra kendisine ikinci bir fırsat verilmektedir. Bütün melekler Adem'e secde ederken Melekî Tawûs secde etmemektedir. Kendisinin ateşten, Adem'in ise topraktan yaratıldığını söyleyerek Adem'in önünde eğilmeyi reddetmektedir. Bu tutum, onun Adem'deki nuru görememesiyle açıklanmaktadır.

Bu noktadan sonra Melekî Tawûs, kendi hatasını fark etse de "kendini bilmeyen" bir varlık hâline gelmekte ve sonradan Şeytan adıyla anılmaktadır. Raa Haqî anlatısında bu figür, doğrudan klasik İslami Şeytan anlatısıyla özdeşleştirilmemekte; daha çok kendini, karşısındakinin nurunu ve hakikati tanımayan bir varlığın sembolü olarak görünmektedir. Melekî Tawûs'un Adem'e secde etmeyi reddetmesi, insanın topraktan yaratılmış görünüşünün arkasındaki kutsal özü fark edememekle ilişkilendirilmektedir.

Adem, Hava ve Yasak Buğday

Yaratılış anlatısının devamında Hava, Adem'in sol kaburgasından yaratılmaktadır. Adem ile Hava bir süre yeryüzünde yaşadktan sonra Cebrail tarafından cennete götürülmektedir. Cennette kendilerine her şey serbest bırakılmakta, yalnızca buğday yasaklanmaktadır. Bu yasak, anlatıda insanın ölümlülüğü, bedenselliği ve dünyaya dönüşüyle ilişkilendirilmektedir (Gezik ve Çakmak 2010).

Yaygın anlatıya göre Melekî Tawûs cennete girerek Hava'yı yasak buğdayı yemeye ikna etmektedir. Hava buğdayı yedikten sonra çıplaklığını fark etmekte, ardından Adem de buğdayı yemektir. Bunun sonucunda Adem ve Hava cennetten çıkarılmakta; Adem Cudi Dağı'na, Hava ise Hint Denizi yakınlarına gönderilmektedir. Anlatıya göre ikisi uzun süre ayrı kalmakta ve ağlamaktadır. Daha sonra Cebrail'in aracılığıyla yeniden bir araya getirilmektedirler (Gezik ve Çakmak 2010).

Sözlü gelenekte bu anlatının başka bir varyantı da bulunmaktadır. Buna göre Adem, yasak buğdayın neden yasak olduğunu Cebrail'e sormakta; Cebrail de buğdayı yiyen soydan Muhammed ve Ali'nin doğacağını söylemektedir. Bunun üzerine Adem buğdayı yiyerek dünyaya dönmektedir. Bu varyantta buğdayı yemek yalnızca bir yasak ihlali değil, Muhammed-Ali nurunun ve kutsal soyun dünyaya gelişini mümkün kılan bir tercih olarak yorumlanmaktadır.

Yetmiş İki Millet, Naciye ve Güruhu Naci

Adem ile Hava'nın çocukları, Raa Haqî anlatısında insan topluluklarının kökenini açıklayan önemli bir motiftir. Anlatıya göre Adem ile Hava'dan yetmiş iki çocuk doğmakta ve bu çocuklar yeryüzündeki yetmiş iki millete dönüşmektedir. Ancak Raa Haq topluluğu kendisini bu yetmiş iki millet içinde değil, ayrıca oluşan yetmiş üçüncü millet olarak tanımlamaktadır (Gezik 2022, 363-88; Gezik ve Çakmak 2010).

Bu anlatıya göre Adem ile Hava arasında bir anlaşmazlık yaşandıktan sonra Haq, cennetten Naciye adlı bir meleği Adem'e göndermektedir. Adem, Hava'ya verdiği söz nedeniyle Naciye ile doğrudan evlenmek istememektedir. Bunun üzerine Adem ve Hava ayrı ayrı birer küpe nefes vermektedir. Hava kendi küpünü otuz dokuzuncu gün açmakta ve orada yeryüzünde sürünerek yaşayan canlıları görmektedir. Adem'in küpünde ise nurdan bir çocuk bulunmaktadır. Hava öfkeyle küpü sarsınca çocuk sakat

kalmaktadır. Kırkınıcı gün küp açıldığında çocuk hâlâ hayattadır. Bu çocuğa Naci, yani “kurtulmuş olan” adı verilmektedir. Naci büyüdüğünde Naciye ile evlendirilmekte; “Kırklar” ve Güruhu Naci bu soydan gelmektedir (Gezik 2022, 363-88; Gezik ve Çakmak 2010).

Bu anlatının başka bir varyantında ise Adem ile Naciye doğrudan eş olmakta; Naciye tek doğumda kırk çocuk dünyaya getirmektedir. Bu çocuklardan biri eve getirilmekte ve Şit adıyla anılmaktadır; diğer otuz dokuz çocuk ise Xar mağarasında bulunmaktadır. Daha sonra bu çocuklar Güruhu Naciye olarak tanımlanmaktadır. Bu iki varyant birlikte düşünüldüğünde, Raa Haqi sözlü geleneğinde Adem, Hava, Naciye, Naci/Şit ve Kırklar arasında güçlü bir kutsal soy ilişkisi kurulduğu görülmektedir (Gezik 2022, 363-88; Gezik ve Çakmak 2010).

Sonuç

Adem / Adam, Raa Haqi yaratılış anlatılarında yalnızca ilk insan ve insanlığın atası değildir. O, toprakla beden, canla kutsallık, ölümle iade, Cebrail’le musahiblik, Hava’yla insanlık soyu ve Naciye’yle kutsal soy fikri arasında kurulan geniş bir kozmolojik düzenin merkezinde yer almaktadır. Adem’in yaratılışı, insanın hem topraktan gelen ölümlü bir varlık hem de kutsal nurla can bulan bir yol varlığı olduğunu göstermektedir.

Bu anlatıda Raa Haq topluluğu, Adem ile Hava’dan gelen yetmiş iki milletten ayrı olarak, Adem ile Naciye/Naci/Şit hattı üzerinden “yetmiş üçüncü millet” ya da Güruhu Naci olarak konumlandırılmaktadır. Dolayısıyla Adem anlatısı, Raa Haqi inancında yalnızca kozmolojik bir başlangıç hikâyesi değil; aynı zamanda topluluğun kendisini, soyunu, yolunu ve kutsal farklılığını açıklayan temel anlatılardan biridir.

Sonnotlar

[1] Bu madde, Erdal Gezik ve Hüseyin Çakmak’ın Raa Haqi - Riya Haqi / Dersim Aleviliği İnanç Terimleri Sözlüğü (Ankara: Kalan Yayınları, 2010) adlı çalışmasında yer alan

ilgili madde temel alınarak hazırlanmış; söz konusu yayının yazarları tarafından gözden geçirilmiş ve güncellenmiş hâlidir.

Kaynakça & İleri Okumalar

Gezik, Erdal. 2022. “‘Let Me Tell You How it All Began’-A Creation Story Told by Nesimi Kılagoz from Dersim.” Oral Tradition 35 (2): 363-388.

Gezik, Erdal, ve Hüseyin Çakmak. 2010. Raa Haqi - Riya Haqi / Dersim Aleviliği İnanç Terimleri Sözlüğü. Ankara: Kalan Yayınları.

Gezik, Erdal. 2009. “Nesimi Kılagoz ile Yaratılış Üzerine.” Munzur Etnografya Dergisi, Sayı:32: 4-34.